

Yrittäjyyskasvatus aikamme kuvana

Katri Komulainen, Seija Keskitalo-Foley, Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.): Yrittäjyyskasvatus hallintana. Vastapaino, Tampere 2010. 326 s. ISBN 978-951-768-308-1

Yrittäjyyden edistämisestä on muodostunut suomalaista yhteiskuntaa läpileikkaava periaate. Siitä puhutaan jo esikoulussa, myöhemmistä koulutusasteista puhumattakaan. Kun aiemmin yrittäjyyden todisteltiin persoonallisuuspsykologian voimin olevan jotakin, johon vain osa väestöstä on sovelias, nähdään se nyt jokaisen sisimmästä kasvatettavaksi velvoitteeksi. Käsillä oleva teos pureutuu tämän ilmiön yhteiskunnalliseen tuottamiseen eli yrittäjyyskasvatuksen käsitteeseen ja sen konkreettiseen toteuttamiseen erilaisissa koulutuksen konteksteissa. Kirjan kymmenessä artikkelissa tehdään varsin kattava läpileikkaus siitä, millaisia muotoja yrittäjyyskasvatus saa käsitteenä, puheena ja käytäntönä. Näkökulma on kriittinen ja herättelee pohtimaan, miten yrittäjyyskasvatus liittyy uusliberalistiseen hallinnan mentaliteettiin. Kirjan kirjoittajat edustavat pääosin kasvatustieteitä ja psykologiaa.

Kirjan avausluku on Seija Keskitalo-Foleyn, Katri Komulaisen ja Päivi Naskalin kirjoittama eritely teoreettisista lähestymistavoista, joilla yrittäjyyskasvatusta jäsenetään kirjassa. Ensiksi kirjoittajat esittelevät Michel Foucault'n hallintaluentojen pohjalta syntyneen

hallinnantutkimuksen perinteen, jonka merkittävä anti on ollut hyvinvointiyhteiskuntien muodonmuutosten ja uusliberalismin hallinnallisten tekniikoiden analyysi. Hallinnantutkimuksen mukaan uusi talous vaatii kansalaisilta itse vastuullisuutta sekä kykyä itsenäiseen riskien ottamiseen ja niiden hallintaan. Tämä uusi hallinnan muoto edellyttää uutta subjektuuden tapaa, jota nimitetään yrittäjämääräksi. Yrittäjämäärä on vastuullinen omasta elämästään kykenemällä tekemään valintoja sekä olemalla aktiivinen ja alituisen valmis kehittymään. Nämä ominaisuudet eivät ole välttämättä luontaisia, vaan niitä on tietoisesti tuotettava ja vaalittava, jolloin erilaiset koulutusinstituutiot ovat avainasemassa subjektuuden rakentamisessa. Hallinnantutkimuksen käsitteellisenä ongelmana on pidetty abstraktia näkemystä ihmisestä, jonka vuoksi kirjoittajat tuovat toiseksi tulkintakehykseksi kulttuurisen luokkatutkimuksen, jossa yhdistyy Pierre Bourdieun kulttuurinen luokkanäkemys ja feministinen teoria. Näin on mahdollista argumentoida, kuinka ihmiset ovat aina sijoittuneita sukupuolen, luokan, alueellisuuden, etnisyyden ja kulttuurin eriarvoistaviin järjestelmiin. Eri ih-

miset kohtaavat siis pyrkimykset, joilla omaa subjektuutta pyritään muokkaamaan erilaisista lähtökohdista käsin. Luku toimii selkeänä johdatuksena edellä mainittujen teoriasuuntausten perusteisiin. Luvussa esitellyt teoriat toimivat kirjan seuraavia lukuja jäsentävinä tulkintakehyksinä, joita tosin hyödynnetään eri luvuissa vaihtelevasti.

Maija Korhosen, Katri Komulaisen ja Hannu Rädyn luvussa käsitellään haastatteluaineiston kautta yläkoulun opettajien tapoja puhua yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjyydestä. Käsitepari sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys ovat olleet vahvasti läsnä koulutuspoliittisessa ohjauksessa. Sisäisessä yrittäjyydessä huomio kiinnittyy yksilön yrittäjämääräiseen toimintaan ja asenteeseen, haluan kilpailla ja pyrkiä eteenpäin elämässä. Ulkoinen yrittäjyys taas viittaa yrittäjyyteen ammatinharjoittajana. Koulutuspoliittisena tavoitteena nähdään yksilöiden muokkaaminen kohti sisäisen yrittäjyyden ideaalia, jossa maailma ei näyttäytyisi ongelmina, vaan mahdollisuuksina ja haasteina. Tämän mentaliteetin iskostaminen lapsiin vastavasti poikisi aikanaan innovatiivisuutta ja taloudellista kilpailukykyä. Haastatellut opettajat tunnis-

tivat ja hyväksyivät sisäisen yrittäjyyden tavoitteena. Sen sijaan ulkoisen yrittäjyyden edistäminen herätti enemmän kriittistä pohdintaa kovien arvojen ylivallasta. Opettajat arvioivat nykyisten opilaidensa tulevaisuutta työmarkkinoilla hyvin luokka- ja sukupuolisidonnaisesti. Yrittäjyys nähdään lähinnä epäakateemisena, rempseitten ja ulospäin suuntautuvien poikien tulevaisuuden optiona.

Päivi Naskalin luvussa esitellään Lapin yliopiston kasvatustieteen opiskelijoille tehtyä kyselyä, jossa kartoitettiin, mitä kasvatuksellisia arvoja he liittävät yrittäjyyskasvatukseen ja sen tavoitteisiin. Opiskelijat edustavat sukupolvea, joka on kasvanut uusliberalistisen ideologian sisällä. Sisäinen yrittäjyys on käsitteellinen väylä, jolla yrittäjyyskasvatuksen ideologiset pyrkimykset neutralisoituvat. Sisäinen yritteliäisyys liittyy yleisiin hyviin kasvatustavoitteisiin, joten sitä vastaan ei juuri kukaan argumentoi. Se on siten ”pehmeänä” käsitteenä toimiva minäteknologia, jolla subjektiutta tuetaan. Ulkoista yrittäjyyttä tavoitteena kritisoidaan humanistisen kovat vs. pehmeät arvot -diskursin kautta – ei siis niinkään poliitikasta käsin. Opiskelijat kykenevät reflektoimaan ilmiötä kriittisesti, mutta yrittäjyyskasvatuksen poliittisuuteen, saati toiminnalliseen vastarintaan, ei itse opettajankoulutuksessa mennä.

Hannu Rätty, Katri Komulainen ja Maija Korhonen ovat tehneet 9. luokkalaisten lasten vanhemmille kyselytutkimuksen siitä, kuinka he tuntevat ja tulkitsevat koulun yrittäjyyskasvatusta. Teoreettisesti tutkimuksessa on hyödynnetty sosiaalisten representatioiden teoriaa eli sitä, kuinka ou-

doista ilmiöistä tehdään itselle tuttuja. Tutuksi tekeminen merkitsee yrittäjyyskasvatuksen kytkemistä käsitteisiin lahjakkuudesta ja koulutuksen tasa-arvosta. Tutkimuksen metodologista toteuttamista selostetaan seikkaperäisesti. Tulosten mukaan vanhempien yleinen suhtautuminen yrittäjyyskasvatukseen on myönteinen etenkin akateemisesti koulutettujen vanhempien keskuudessa. Vanhempien tulkinnat edustavat kuitenkin kahta ulottuvuutta siinä, että osa vanhemmista kytkee yrittäjyyden ja yksilön lahjakkuuden ilmiöinä toisiinsa kun taas tasa-arvon representaatio tulkintana edustaa kilpailukriittisyyttä. Määrällisesti jälkimmäinen on enemmistössä vanhempien keskuudessa.

Päivi Bergin luvussa näkökulma lavenee varsinaisesta yrittäjyyskasvatuksesta liikuntakasvatukseen ja terveystietoon. Itsekuri ja ruumiinmuokkaus nähdään tavoitteina ja menestyvän ihmisen tunnusmerkkeinä. Lapset ovat tuskallisen tietoisia siitä, miltä menestyvän ihmisen tulisi näyttää. Reetta Mietola nostaa esille koulutus- ja ammatinvalinnanohjauksen yleis- ja erityisopetuksessa. Yleisopetuksessa aktiivisesti ohjauspalveluja käyttävät koulutettujen vanhempien lapset. Vastaavasti ne lapset, joilta tämä kulttuurinen pääoma puuttuu, eivät toteuta aktiivisuuden ihannetta ja ovat siten huolipuheen kohteita.

Sirpa Lappalainen, Ulpukka Isopahkala-Bouret ja Elina Lahelma pureutuvat kansalaisuuden tuottamiseen sosiaali- ja terveystieteiden ammatillisessa koulutuksessa. Opetussuunnitelmiin on sisään kirjoitettu tavoitteeksi joustava ja keskiluokan näkökulmasta työmarkkinoita tarkasteleva ihmi-

nen, joka on valmis muuttamaan työn perässä yli rajojen. Kristiina Brunilan ja Sari Mononen-Batista Costan luku on teoreettisesti oivaltava analyysi julkisen hallinnon yrittäjyyttä edistävästä puhe- ja toimintatavoista. Kirjoittajat näkevät puheen sisäisestä yrittäjyydestä kontrollivallan muotona, joka operoi ahdistuksen ja riittämättömyyden tunteiden kautta.

Seija Keskitalo-Foley kuvaa naisille suunnattua, yrittäjyyttä edistävää hankekoulutusta. Koulutuksessa tarjotaan tietoa taloudesta ja yrittäjyydestä, mutta myös vuorovaikutustaitoja ja ulkonäön kohentamista. Yrittäjiksi muokatut naiset sijoittuvat kuitenkin uusintamaan sukupuolirakennetta perinteisille nais erityisille aloille. Kirjan päättävä Päivi Naskalin artikkeli piirtää viiltävän osuvaa kuvaa yliopistoinstituution kohtaamista muutoksista. Opettajilta odotetaan soveltavaa ja taidoiksi hyödynnettävää opetusorientaatiota. Naskalin mukaan tämä ei anna välineitä hahmottaa yhteiskunnan monimutkaisia valtarakenteita, saati kykyä pohtia kriittisesti vaihtoehtoja tulevaisuudelle. Naskali visioi lopuksi vaihtoehtoista opetusajattelua, joka pohjaisi eron etiikalle ja lahjan käsitteelle suunnaten katseen vaihtoehtoisten tulevaisuuksien pohdintaan.

Kirjan ansioksi voidaan nähdä sen tuottama rikas empiirinen kuva yrittäjyyskasvatuksen todellisuudesta. Kokonaisuudessaan teos on ajatuksia herättävä, ja sen soisi päätyvän oppikirjaksi yliopistoihin. Olisi myös hyvä, jos kirjasta keskusteltaisiin kouluissa ja vanhempien keskuudessa. Kirjassa herätellään ajoin pohtimaan vastarinnan mahdollisuutta. Yrittäjyyskasvatusta näyttäisi tuottavan uusli-

beralistiseen ideologiaan sidottua konformistista ihmisihannetta, jota moni ei kykene saavuttamaan ja määrittyy siten normista poikkeavaksi ihmiseksi. Vastarintaa käsitteenä olisi voitu eksplikoida laajemminkin. Nyt siihen viitataan vastapuheena, viittauksina ironi-

sointiin ja humanistiseen arvokeskusteluun sekä yliopiston tehtävään kriittisen ajattelun paikkana. On mahdollista, että tämänkaltaisen vastarinta merkitsee tuuleen katoavaa jupinaa. Mielenkiintoista olisi myös tietää, onko tällä yrittäjäyyskasvatuksella tavoiteltua vai-

kuttavuutta vai onko lopputulos aikanaan päinvastaista kuin tavoiteltiin?

Mikko Saastamoinen